

4

Vilmas kundze mani pieved klāt bijušajam arsenālam, kurā tagad ir iekārtota izstāžu zāle un kura ieejas durvis ir plaši atvērtas. Mēs ienākam, un es maķenīt izbrīnos. Tur ir sapulcējies bezgala daudz ļaužu. Viņi vērtējoši nopēta katru ienācēju, un tagad mūs aptausta desmitiem acu skatienu, kurus papildina pret ieejas durvīm pagrieztie prožektoru un fotogrāfu zibspuldžu zibšņi. Stāvas, bet tomēr diezgan paplatas kāpnes, sagriezušās vītnē, ved kaut kur augšup, pa tām šobrīd kāpj lejā visai iespaidīga izskata kungs kopā ar sapostu sievieti, kura smaida un luncina savu zirgasti gluži kā mans Džerijs.

Kāda kundzīte, kurai galvā ir sliktas kvalitātes parūka, pienāk pie Vilmas kundzes un kaut ko satraukti čukst viņai ausī. Bet tur, mazliet nostāk, stāv Jasmīna. Labi, to es vēl nezināju, taču tā viņu tiešām sauc. Jasmīna kā absolūts skaistuma etalons sapurina matus un smejas. Viņa savos divdesmit gados ar gariem taisniem matiem, kaut kādu pūku un spalvu murskuli ap kaklu smejas, klausīdamās kādā jocīgā vīrelī, kurš jau acīmredzami iereibis. Viņš arī smejas, un uzreiz var nojaust, ka viņš bliež laukā kaut kādas neķītrības. Viņa mateļi spraucas ārā no naģenes, kuru viņš droši vien uzlicis, lai noslēptu savu plikgalvību. Jasmīna švikā pa grīdu ar kurpes purngalu un skatās viņam tieši acīs. Vilmas kundze atlaiž manu roku. Un es slīdu, it kā mani nestu projām ledus aisbergs, un, protams, jau pēc pusminūtes attopos cieši blakus Jasmīnai. Apjautāties, cik pulkstenis, šķiet muļķīgi, taču nekas prātīgāks manās smadzenēs neiešaujas,

un es nolemju cirst pa taisno. Un jau pēc brīža zinu, ka viņu sauc Jasmīna, ka viņa ir kaut kāda Erglera mazmeita un ka tūlīt, tūlīt viņai būs jāsaka runa. Un, pats galvenais, viņa nav māksliniece un pati šādā sabiedrībā nonākusi pirmo reizi. Nostāk no pārējiem stāv bārdains vīrs, kuram visriņķī gluži kā margrietīņas sapulcējušās kundzītes augstpapēžu kurpēs, starp kurām kā svešķermeņi grozās viena sieviešveidīga mučele melnos lancaros ar sarkanu seju, kurā skaidri ierakstīts: “Šņabīt’s tiek baudīts jau brokastīs.” Bārdainis stāv kopā ar viņām un tajā pašā laikā it kā pilnīgi viens. Es neveikli pakāpjos sāņus, lai palaistu garām kundzīti ar štoku, un gandrīz pakļupu, taču veiksmīgi pamanos satvert Jasmīnas roku, un man ir sajūta, ka joprojām mācos sestajā klasē. Jasmīna sašķoba seju, tad pasmaida un velk mani aiz rokas tālāk, kur sakarinātas bildes un izvietoti kaut kādi mīklaini izbāžņi.

– Tā ir mana vectēva ideja – dibināt šo prēmiju. Mēs visi smējāmies, ka viņš grib sist pušu Nobeli, bet viņš tā noskaitās, ka gandrīz gribēja atņemt mums mantojumu.

Dievs viņu zina, kāda prēmija! Bet es jau nevaru atzīties, ka itin neko nezinu par to, kur un kāpēc esmu ieradies, un tikai pamazām taustos, kas un kā. Izrādās, te visi sapulcējušies saistībā ar mākslas prēmiju, kura nupat izsludināta pirmo reizi un kuru piešķiršot reizi septiņos gados. To iedibinājis aptieku tīkla īpašnieks Erglers. Viņš esot bijis liels mākslas cienītājs, taču neviens joprojām nesaprotot, kāpēc par pretendentiem izvēlēti tieši šie mākslinieki, nevis citi, un vispār – tas esot notikums, kas visu šo odžu perēkli esot pamodinājis no snaudas,

šajā tumšajā rudens vakarā visi esot klāt, spriedze augot. Viņu, Jasmīnu, jau vairākkārt mēģinājuši iztaujāt, kas un kā, bet viņa taču neko nezino, jo vectēvs visu esot kārtojis ar Maijas kundzi, šīs izstādes kuratori un prēmijas fonda rīkotāju, kura vēl joprojām neesot atnākusi un neatbildot arī uz telefona zvaniem. Jasmīnas tēvs jau aizbraucis viņai pakaļ. Es vēlreiz vērīgi nopētu visu sanākušo publiku un ievērtēju, ka spriedzes termometra stabīņa grādi tiešām aug ar lielu jaudu. It kā starp citu apjautājos, cik tad liela ir apsoltā prēmija. Jasmīna man nosauc ciparu, gaidot manu reakciju. Taču es palieku mierīgs, jo nauda mani nekad nav interesējusi. Jasmīna iesmejas:

– Tu neesi mākslinieks, vai ne?

Pamāju ar galvu. Ko tur daudz skaidrot. Vislielākā māksla ir piedzimt pareizajā ģimenē. Un mums abiem ir paveicies to izdarīt.

Es stāstu Jasmīnai pa daivingu, par Kipru, kurā es esmu iestrēdzis pēdējos gados, stāstu par Vidusjūras “Titāniku” – “Zenobiju”, uz kuru es vedu asu izjūtu kārotājus. Nogrimt pirmajā reisā – tas tomēr ir kuģim neparasts liktenis. Jasmīna skatās uz mani un smaida, un es esmu gatavs nogremdēt visu Neuzvaramo armādu, lai tikai viņa turpinātu uz mani skatīties un smaidīt.

Tikām vispārējā rosība turpinās, atgriežas Jasmīnas tēvs, visai reprezentabla izskata piecdesmitgadīgs pilsonis īsiem matiem, kuros nemana sirmuma pēdas. No protams, ka viņa ekspedīcija ir beigusies ar neveiksmi. Atkal sākas pastiprināta knosišanās, kura beidzas ar to, ka Vilmas kundze it kā nejauši saņem mani aiz rokas

un mēs veikli aizslīdam līdz paaugstinājumam. Ap viņu sapulcējas vēl septiņi cilvēki.

Tā pati Naģenīte, kas nemitīgi kustas kā ūdenszāle un nepaliek mierā, pat stāvot uz vietas. Blakus viņam Bārdainis no margrietiņu pulciņa, ģērbies melnā uzvalkā bez kaklasaites un īstās dendija lakādas korpēs. Viņš pagriežas uz skatītāju pusi, taču tikai uz mirkli, lai atkal novērstos, tāpēc fotogrāfi, kas viņu grib iemūžināt, spiesti notupesties un knipsēt viņu gluži kā jaunkundzi, kura aiz kautrības negrib atklāt savu seju. Viņš cenšas turēt distanci no sieviņas, kuras drēbes atgādina kankarus, bet rudie mati – izirušus diegus un kura visu laiku mēģina pievirzīties viņam tuvāk. Kankaru sieviņa man tik sirsnīgi uzsmaida, ka nevilšus esmu spiests uzsmaidīt pretī, neraugoties uz to, ka viņas smaids atklāj tukšumu augšējā priekšzobu rindā. Dīvainā kārtā skaistuma standartu neievērošana dara viņu vēl pievilcīgāku. Viņiem abiem no kreisās puses piepeld jaudīga auguma sieviete, kurai ir daudz labas miesas un kuras tumši sarkanās lūpas izskatās kā vampīra mute, kas tikko atrāvusies no kāda kakla. Viņa savos trīsdesmit un vēl mazliet gadus nepārprotami kliež pēc stiprā dzimuma. Sieviete piemiedz man ar aci, un manai mugurai pārskrien tirpas. Viņai blakus pienāk ikdienišķa paskata, trauslas miesasbūves pilsonis, tik pelēks, ka izskatās pēc lūpu īpašnieces ēnas. Tad salauztas rotaļlietas grācijā pietipina kārna, izdēdējusi būtne ar štoku. Viņu balsta jauna, slaida sieviete skūtu galvu un milzīgām acīm, ģērbusies melnās maisveida biksēs, melnā blūzē un ļoti dārgās korpēs. Kā

pēdējais pieveļas vīriņš – apaļš kā mučele un spīdīgiem vaigiem, viņa bikšu priekša ir vaļā, taču tādiem sīkumiem viņš jau sen vairs nepievērš uzmanību. Un mēs ar Vilmas kundzi noslēdzam šo ģeometriski nenoraksturojamo skatuvi, ap kuru plaiksnī fotogrāfu zibspuldzes. Iestājas klusums, un Vilmas kundze, pārlaidusi visiem skatienu, saka vislabāko uzrunu, ko šādā brīdī var pateikt: “Ēdiet, dzeriet un baudiet mākslu!”

Ļauži ir vīlušies, sākas neapmierināta murdoņa. Arī mūsu blakusstāvētāji ir neziņā, ko lai iesāk.

Žurnālisti metas uzbrukumā Vilmas kundzei.

– Sakiet, kādi, jūsuprāt, bija kritēriji, lai prēmijai nominētu tieši šos māksliniekus? Kāpēc tieši Maija Kārkla ir izvēlēta par fonda rīkotāju? Vai jūs esat redzējusi prēmijas nolikumu? Kāpēc tas tiek turēts noslēpumā? Kāpēc prēmiju izlemts saukt par “Rīgas zīmogu”? Kurš būs pirmais laureāts? Vai tiesa, ka prēmijas laureāta balva būs īpašs sudraba zīmogs?

Vilmas kundze klusē, satver mani aiz rokas un vairs neatlaiž, un tad visi tomēr gausi sāk izkļīst. Naģenīte jau atkal tuvojas Jasmīnai. Vilmas kundze paskatās uz mani un gluži kā bezpalīdzīgs bērns lūdz:

– Aplūkosim izstādi, un tad varbūt tev būs vieglāk izlemt, ko darīt. Ar savu dzīvi.

Es vēl paspēju pamanīt, ka Naģenīte jau ir atstājusies no Jasmīnas un patlaban saimnieko pie galda – savāc kanapē mazā caurspīdīgā plastikāta maisiņā, kādos lielveikalos pārdod dārzenus, un vienā mierā noceļ veselu vīna pudeli, klāt vēl pieķerdams divas tukšas glāzes, tad apgriežas – laikam grasoties uzrunāt Jasmīnu, taču viņa

jau nozudusi zāles dziļumā. Viņš pagriežas uz stāvo kāpņu pusi, kuras ved uz ēkas blakuskorpusu, tad atskatās un vainīgi uzsmaida Vilmas kundzei.

– Neies jau cālis vairs skatīties uz čaumalām, no kurām tikko izšķīlies! Jākustas un jāknābā tik sava dzīve tālāk nost! – Un viņš dodas augšup pa stāvajām vītņu kāpnēm. No lejas izskatās, it kā viņš gluži vai kāptu debesīs.

– Viņš bija un paliks bērns, pat ja viņam būs deviņdesmit! – Vilma man pačukst. – Kaut gan – tādi te viņi ir visi!

Un mēs ejam skatīties, kā viņi te ir spēlējušies. Tagad arī man rodas jautājums, kāpēc ir izvēlēti tieši viņi. Es redzu, ka blakus mums ar aizkostas kūkas gabalu rokā slīd briļļaina būtne, kura kāri tver katru Vilmas kundzes vārdu. Vilmas kundze atkal nodemonstrē savu audzināšanu un stāju – pagriežas pret briļļaino būtni un nopēta viņu ar tādu skatienu, ka kūka izkrīt tai no rokām un būtne atkāpjas.

Vilma nostājas un skatās uz objektiem, kurus es pie sevis esmu nokrustījis par izbāžņiem. Cilvēkveidīgi ērmi, saķībināti no plastikāta pudelēm un maisiņiem, locekļu vietā – piepūsti prezervatīvi, smadzenes – ventilatoru restītes un sazin vēl kas.

– Dzīvsudrabs. Voldemārs ir bijis un būs dzīvsudrabs, izlodās visas pažobeles, agrāk viņš izmantoja pudeļu stiklus, avīzes un zoodārzā nočieptas pāva spalvas. Padomju laikā par tām avīzēm viņu nez cik reižu draudēja stīvēt uz drošības iestādēm, kamēr kuratori pirms izstāžu atklāšanām slepus paši sāka aizlīmēt nepieļaujamās

vietas. Vienu reizi Voldemāru gandrīz apcietināja, jo viņš no teātra priekškara tieši pirms partijas kongresa atklāšanas izgriezta sarkana samta gabalu, – Vilmas kundze pavīpsnā, – bet tad atlaida, jo no politikas Voldemārs tiešām nesaprata neko. Kad viņu izsauca uz partijas komiteju taisnoties, Voldemārs sāka ar to, ka uzreiz palūdza partijas sekretāram šlipsi, jo viņam tieši pietrūkstot tāda auduma gabaliņa vienam gobelēnam. Tu jau viņu redzēji – tas bija tas ar naģeni, kura viņam laikam jau ir pieaugusi pie galvas, jo pat es visu šo četrdesmit gadu laikā, kopš viņu pazīstu, neesmu viņu bez tās redzējusi. Ja Voldemāram iedos to prēmiju, viņš to notrieks divās dienās, visi Rīgas dīkdieņi, ak, ko nu, visas ielasmeitas dzers uz viņa rēķina! Tieši tāpat kā viņš kādreiz nedēļas laikā notrieca valsts prēmiju. Un padomju laikā tā bija liela māksla – nedēļā notriekt tādu naudu, vari man ticēt.

Vilmas kundze augstprātīgi pamāj ar galvu sirmais, izdēdējušajai kundzei, kura, atspiedusies pret štoku, nekustīgi stāv blakus savām gleznām un noskatās uz visiem garām ejošajiem, profilā atgādinot purva putnu. Viņai aiz muguras ir izstādītas gleznas, kuras galīgi nav par šodienu un no šodienas. Es atpazīstu Viesturdārza vītolus, kurus nozāģēja vēl tad, kad mācījos vidusskolas pēdējā klasē. Tur ir trejas saules virs priedīgu kolhoznieku galvām, griezti ziedi lielās māla vāzēs, bet krāsas tik spilgtas un košas, ka, šķiet, sešdesmito gadu ūdenspumpis, kāds skatāms vienā no gleznām, izsūcis šo putnu tik bālu un sausu.

– Sofija sen vairs neglezno, bet nu beidzot ir tikusi līdz pirmajai izstādei, lai arī kopējai.

Taču sirmā kundze, šķiet, mūs ne dzird, ne redz. Viņa skatās tālumā, un viņas lūpas bez skaņas kustas, it kā viņa ar kādu sarunātos. Viņai blakus pienāk jau redzētā plikgalvainā sieviete. Sofija atplaukst un pasmaida, un es redzu, ka krāsas tomēr vēl ir palikušas – dziļās acu dzīlēs vēl tādi pavisam mazi triepieniņi.

– Tā ir viņa, kura Sofiju izcēla saulītē. Tāda uzstājīga jauna sieviete, rakstot dzejoļus, pirms diviem gadiem ieradusies pie Maijas, izstādes kuratores, un pavēstījusi, ka viņas vecāsmātes māsa esot ģeniāla gleznotāja. Viņa esot viņu uzaudzinājusi, kad viņas vecāki aizgāja bojā. Sofija bija atnākusi arī pie manis. – Te pēkšņi Vilmas kundze saviebjas. Mums pretī nāk Jasmīna, un es sajūtu, kā man elkonī iecērtas Vilmas kundzes nagi.

– Nepaliec dulls tās skuķes dēļ! Viņa ir glīta, bagāta, bet vairāk nekāda. – Un mēs dodamies tālāk pie pelēkā, stiegrainā pilsoņa, kas izskatās pēc grāmatveža. Visi radītāji, atskaitot Naģeni, šķiet, pozē līdzās saviem darbiem. Godalgošanas kavēšanās ir viņus ietekmējusi visai savādi, un nu viņi turas pie saviem darbiem kā krukšiem un nelaiž tos vaļā. Un pelēkais personāžs turpina realitātē paša gleznas, kuras veido vienvienīgas pelēkas svītras pamīšus ar bāli sarkanām un baltām, bet gleznu stūros drūzmējas blāva zelta un sudraba krāsas simboli, kurus es ievēroju arī uz viņa krekla aprocēm. Ir tikai viena glezna, kura te neiederas, – zeltīta cūkas galva,

taču arī tā ir tik stilizēta, ka pirmajā piegājienā to īsti nevar atpazīt.

– Sandro braukā uz Indiju un kur tur vēl kā tie visi... Es nesaprotu, kāpēc Maija viņu ieskaitīja vizuāļos, viņš tikpat labi varētu pretendēt uz kādu prēmiju aktieriem. Ko tikai viņš savā dzīvē nav darījis – organizējis kino-festivālus, fen šui seminārus un stādījis dievturu birzis, lai gan pamatizglītība viņam, protams, ir glezniecība. Taču ritms un brīvības izjūta vēl nav glezniecība, tas nav iemesls ekshibicionēties mākslas izstādēs.

Vilmas kundzei pietuvojas Bārdainis, un viņa neviļus atlaiž manu roku. Viņa sasienas vēl staltāk. Izrādās, tas ir iespējams. Viņa vēlīgi viņam uzsmaida, viegli pamā-dama ar galvu. Viņš savukārt uzlūko viņu, it kā redzētu pirmo reizi dzīvē. Bet es izmantoju mirkli un laižos. Un es jau eju blakus Jasmīnai uz foajē, kur galdi atgādina ainavu pēc kaujas. Mēs sākam triekt par šo un to, uzla-sām druskas no galdiem, es pilinu viņas glāzē vīna atlie-kas no visām atstātajām pudelēm, līdz beidzot mums izdodas sapilināt pusglāzi. Visi lēnām virzās uz izeju, dzīves telpa atbrīvojas, un es jau esmu aizmirsis arī par Vilmas kundzi, jo Jasmīna smejas man tieši acīs. Bet, kad mums garām aiziet margrietiņu pulciņš, Jasmīna spēji ielej glāzi savā gulgja kakla pūku un spalvu murskulī, un sarkana sliede pa baltajam spalvām tek pa viņas kleitu un pil uz grīdas. Es gribētu pieskarties šai sliedei. Bet viņa saskaišas.

– Saproti, viņi, viņi visi skatās uz mani no augšas, pretīgie liekuļi, un man tas riebjas. Viņi visi saldi smaida, jo es esmu šī fonda rīkotāja, bet īstenībā viņi mani uzskata par niecību, jo es neprotu piebilst kaut kādas muļķības par to visu, – viņa sāk iekaist, – jā, es neko nesaprotu no tā visa, bet arī neredzu vajadzību neko saprast. Es mācos farmācijas fakultātē un vadišu ģimenes uzņēmumu.

Skaļš kļiedziens mūs pārtrauc, mēs pagriežamies – ar skaļu dimdu pa stāvajām kāpnēm lejā kūleņiem veļas Naģene, īstajā vārdā Voldemārs. Viņš veļas, bet uz kāpnēm izplūst asins pleķi, atstādami saraustītu sliedi. Es metos pie kāpnēm, kur viņš nokrīt un paliek nekustīgs. Viņa naģene noveļas man pie kājām.

“Matu ērkulis viņam ir biezāks nekā man,” cauri prātam izšaujas stulba doma. Apstājas arī asinis, kas ir tecējušas no glāzes lauskas, kura iecirtusies delnā. Kreisās rokas plauksta viņam ir cieši sažņaugta, no tās rēgojas sudraba čūsķiņas galva. Es noliecos pie viņa pataustīt pulsu, taču viņa pulss neatsaucas. Es saraujos, Jasmīna blakus kļiedz, paceļu skatienu un redzu, ka kāpņu augšgalā aizveras durvis. Iestājas klusums, mums apkārt saplūst cilvēki, taču es redzu tikai šo matu ērkuli un naģeni. Es to paceļu un uzlieku viņam atpakaļ galvā. Viņš savu prēmiju jau ir saņēmis. Viņa dzīvē ir bijusi tikai viena karaliene, viena vara, kuras priekšā viņš ir noņēmis savu naģeni. Nāve.